

УДК 657.286.3:336.74

## СУТНІСТЬ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ ЯК ОБ'ЄКТА БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

**СЕМЕНЕЦЬ Анна Павлівна**

аспірант кафедри обліку і аудиту

Житомирського державного технологічного університету

E-mail: taljuga.anna@rambler.ru

*Анотація.* Розглянуто підходи до трактування сутності електронних грошей, особливості їх функціонування та облікового відображення в Україні. Виділено основні подібні та відмінні риси між поняттями "гроші", "електронні гроші" та "безготівковий переказ грошей". Виходячи з результатів дослідження теоретично обгрунтовано, що поняття "гроші" є більш ширшим порівняно з поняттями "електронні гроші". Підкреслено неможливість їх ототожнення. Визначено, що поняття "електронні гроші" слід розглядати не лише з економічної, а й юридичної та технічної точок зору. На основі систематизації публікацій з питань функціонування електронних грошей, виявлено основні проблемні питання теоретичного та практичного характеру, які виникають у бухгалтерському обліку та господарському контролі під час відображення операцій з наявності та руху електронних грошей, що спрятиме розробці комплексного обліково-інформаційного забезпечення функціонування електронних грошей в Україні та їх використання суб'єктами господарювання у бізнес-процесах.

**Ключові слова:** гроші, електронні гроші, бухгалтерський облік електронних грошей, електронна комерція

**Ключевые слова:** деньги, электронные деньги, бухгалтерский учет электронных денег, электронная коммерция

**Постановка проблеми.** Інтенсивний розвиток інформаційно-комп'ютерних технологій протягом останнього десятиліття призвів в області світової економіки до все більшого зсуву грошового потоку в сферу електронної комерції, адже традиційні платіжні системи не задовольняють повною мірою вимог електронної комерції. Це призвело до підвищення динамічності бізнес-процесів, розширення каналів збуту, підвищення рівня обслуговування клієнтів та прискорення грошових потоків за рахунок використання мережі Інтернет.

*Аннотация.* Рассмотрены подходы к трактовки сущности электронных денег, особенности их функционирования и учетного отображения в Украине. Выделены основные подобные и отличительные черты между понятиями «деньги», «электронные деньги» и «безналичный перевод денег». Исходя из результатов исследования теоретически обосновано, что понятие «деньги» является более широким по сравнению с понятиями «электронные деньги». Подчеркнуто невозможность их отождествления. Определено, что понятие «электронные деньги» следует рассматривать не только с экономической, но и юридической и технической точек зрения. На основе систематизации публикаций по вопросам функционирования электронных денег, выявлены основные проблемные вопросы теоретического и практического характера, возникающие в бухгалтерском учете и хозяйственном контроле при отражении операций наличия и движения электронных денег, которые способствуют разработке комплексного учетно-информационного обеспечения функционирования электронных денег в Украине и их использования субъектами хозяйствования в бизнес-процессах.

За останні кілька років, інтернет-магазини стають все більш популярними в усьому світі. Найбільш розвинена Інтернет-торгівля у Китаї (\$562,66 млрд.) та США (\$349,06 млрд.), далі із значно меншими обсягами ринку є Великобританія (\$93,89 млрд.) та Японія (\$79,33 млрд.) [13].

Створення магазинів в мережі Інтернет дає значні переваги як покупцям, так і продавцям, щороку збільшуючи кількість операцій з електронними грошима в країнах Європейського Союзу зростає, що представлено на рис. 1.

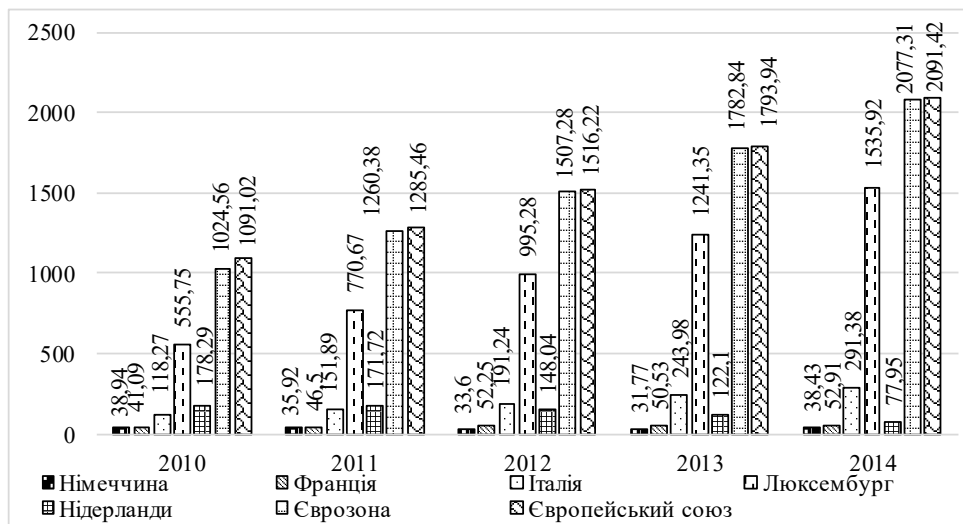


Рис. 1. Кількість операцій з купівлі електронних грошей за 2010-2014 рр. за даними сайту Statista (у мільйонах)

Джерело: систематизовано на основі [10]

Поширення розрахунків у альтернативній безготівковій формі серед суб'єктів господарювання призводить до необхідності з'ясування сутності електронних грошей, що зумовлює актуальність дослідження.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.**

Проблемні питання облікового відображення операцій в електронними грошима розглядалися в працях таких вітчизняних вчених: А. Глибовець, Л.В. Заглинська, Б. Івасів, В. Кравчук, Д. Науменко, Т.О. Тарасова, І.О. Трубін, Г.В. Юрчук, Ю. Янюк та ін. Серед зарубіжних науковців, які присвячували свої праці питанням функціонування електронних грошей, слід відзначити Н. Дмитрик, Б. Елі, О.В. Єфреміна, Д.А. Кочергін, А. Лебедев, Л.Е. Смірнова, Б. Елі (Ely B., 1996) та ін.

**Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.** У зв'язку з активним виходом вітчизняних суб'єктів господарювання на зовнішні ринки, зниження бар'єрів для щодо здійснення експортно-імпортних операцій з іншими країнами необхідним стало формування дієвої системи інформаційної підтримки відповідних бізнес-процесів на основі достовірної бухгалтерської інформації і дієвого контролю наявності та руху електронних грошей, яка формується з урахуванням їх нормативно-правового статусу для правильної ідентифікації операцій в бухгалтерському обліку. У зв'язку з цим виникає необхідність розмежування таких категорій, як "гроші", "електронні гроші" та

"безготівковий переказ грошей".

**Метою дослідження** є виділення підходів до трактування поняття "електронні гроші" та визначення місця електронних грошей як об'єкта бухгалтерського обліку в його системі.

**Викладення основного матеріалу дослідження.** За для визначення різниці між досліджуваними поняттями, розглянемо їх сутність наведену в економічній довідковій літературі. У словниках [9] гроші трактують "як металеві і паперові знаки, що є мірою вартості при купівлі і продажу або як капітал чи статок".

Як бачимо, в економічній довідковій літературі сутність грошей вбачається у виконанні ними функцій міри вартості чи засобу платежу. Проте, поняття "електронні гроші" в достатній мірі не розглядається в тлумачних та енциклопедичних словниках, що пов'язуємо з відносною новизною у вітчизняній економічній літературі даного терміну.

На даний час у зв'язку із розвитком глобальної мережі Інтернет відбувається стрімке зростання популярності, доступності та зручності використання електронних грошей у операціях, які здійснюються за допомогою інтернет-технологій. Саме застосування інтернет-технологій в бізнес-процесах компаній призводить до підвищення їх прибутковості шляхом прискорення кругообороту капіталу підприємства. Тому такий новий об'єкт як "електронні гроші" потребує більше детального дослідження.

Відповідно нова Директива 2009/110/ЄС Європейського Парламенту та Ради щодо започаткування та здійснення діяльності інститутами електронних грошей та пруденційний нагляд за їх діяльністю, що вносить зміни до Директиви 2005/60/ЄС та 2006/48/ЄС, та скасовує Директиву 2000/46/ЄС [18], яка прийнята 16 вересня 2009 року визначає, що поняття електронних грошей має бути настільки широким, аби в майбутньому могло б включити в себе нові технологічні нововведення в цій сфері та не зупинятися на вже існуючих видах.

В Україні сутність поняття “електронні гроші” регламентується Положенням про електронні гроші в Україні, затвердженим Постановою Правління Національного банку України від 04.11.2010 р. № 481 [8]. Так, під електронними грошима розуміють одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими, ніж емітент, особами і є грошовим зобов’язанням емітента.

Однак, у вересні 2012 року Законом України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо функціонування платіжних систем та розвитку безготівкових розрахунків” № 5284-17 від 18.09.2012 р. було дещо уточнено поняття “електронні гроші” тобто сформульовано як “одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими особами, ніж особа, яка їх випускає, і є грошовим зобов’язанням цієї особи, що виконується в готівковій або безготівковій формі” [2].

Законодавством України не визначено термін “засіб платежу”. Стосовно терміну “платіжний засіб” слід зазначити, що вказане поняття міститься у статті 192 Цивільного кодексу України [15], статті 35 Закону України “Про Національний банк України” [3] та статті 3 Закону України “Про платіжні системи та переказ коштів в Україні” [4] згідно з якими гривня як грошова одиниця України (гривня) є єдиним законним платіжним засобом в Україні, приймається усіма фізичними і юридичними особами без будь-яких обмежень на всій території. А емітентом гривні може виступати лише Національний банк України.

Листом Національного банку України № 25-112/6750 від 07.06.2013 р. підтверджено, що “електронні гроші не можуть бути прирівняні до статусу грошової одиниці України, оскільки випускаються банками і мають обмеження у

розповсюдженні і здійсненні операцій за ними серед обмеженого кола осіб” [7].

Таким чином, нерегульованість українського законодавства призводить до виникнення подвійності трактування поняття “електронні гроші”. Адже з одного боку, вони є засобом платежу, які не можуть бути прирівняні до статусу національної грошової одиниці – гривні, а з іншого боку – вони є зобов’язанням емітента, яке виконується в готівковій чи безготівковій формі.

Однак, не зважаючи на невизначеність законодавства, серед науковців продовжують точитися дискусії щодо визначення поняття “електронні гроші” та перспектив їх розвитку в Україні. Так, як зазначає Кочергін А.Д. зазначає, що “термін електронні гроші або цифрові гроші означає різні платіжні механізми, що створені для того, щоб споживачі мали змогу здійснювати поточні платежі в електронній формі” [6].

Б. Елі [19, с. 48] не відрізняє електронні гроші від інших видів грошей. Тарасова Т.О. [11], Трубін І.О. [14] та Івасів Б. [5, с. 159] навпаки вважають електронні гроші безстроковими грошовими зобов’язаннями на пред’явника. Трубін І.О. [14] та Івасів Б. [5, с. 159] також додають, що вони є платіжним інструментом.

Аналізуючи сутність електронних грошей О.В. Єфремкіна [1] та І.О. Трубін [14] вважають, що електронні гроші відображають інформацію про кількісне вираження вартості грошового еквівалента.

Юров А.В. [17] порівняв готівкові та електронні гроші з точки зору зручності, легкості використання, простоти використання грошей, анонімності, швидкості розрахунків, безпеки, економічності та можливості контролю держави за емісією та обігом. Відповідно до цих критеріїв електронним грошам надається перевага у зв’язку із зручністю їх використання та відносною безпекою платіжних операцій.

З юридичної точки зору аналіз сутності електронних грошей здійснила, у своїй статті, С. Шимон [11]. Вона вважає, що електронні гроші є “приватними грошима”, тобто емітуються банком за особистим зверненням користувача та забезпечуються реальними грошима.

Тарасова Т.О. [16] та Трубін І.О. [14] також зазначають, що електронні гроші повинні забезпечуватися звичайними коштами в момент пред’явлення зобов’язання його емітенту.

Скоробогатова В.В. розглядаючи монетарні активи, віднесла термін “електронні кошти”

до поняття “грошові кошти”, які в свою чергу відносяться до категорії “грошові активи”.

Запропоновані підходи до визначення поняття “електронні гроші” дають змогу більш детально зрозуміти їх сутність на основі врахування особливостей потрійної природи електронних грошей. Визначення спільних та відмінних ознак термінів “гроші”, “електронні гроші” та “безготівковий переказ грошей” надало змогу встановити неправомірність ототожнення

зазначених термінів.

Вивчення існуючих дефініцій електронних грошей в економічній літературі, а також підходів до визначення їх характерних рис, дозволило обґрунтувати складові даного поняття (юридичну, технічну та економічну) (рис. 3).

Це сприяє позиціонуванню електронних грошей у складі об’єктів бухгалтерського обліку та контролю та ідентифікації їх економіко-правових властивостей.

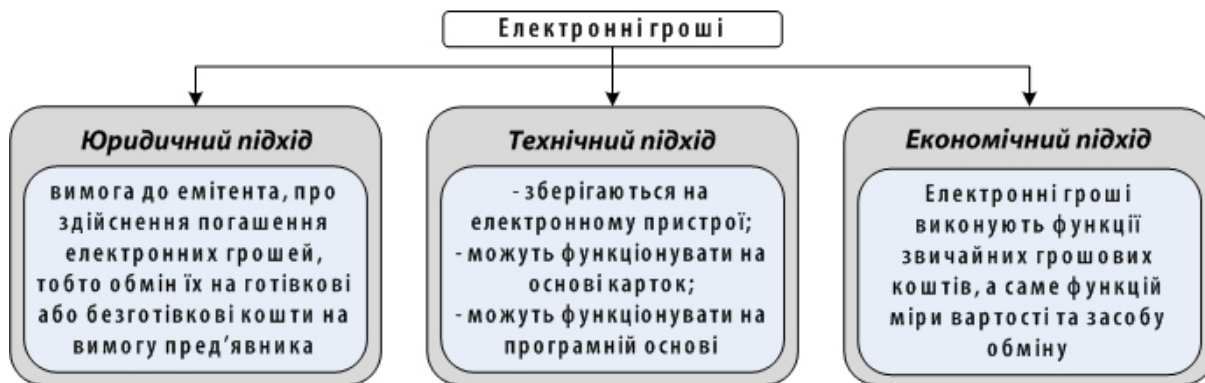


Рис. 3. Економіко-правова природа електронних грошей

Джерело: Власна розробка автора

Отже, під електронними грошима для цілей удосконалення організації і методики їх бухгалтерського обліку і контролю слід розуміти грошову вартість, що представлена у формі вимоги до емітента, про здійснення погашення електронних грошей, які зберігаються на електронному пристрої (або може функціонувати на програмній основі чи на основі карток), та випускаються у разі забезпечення їх національною чи іноземною валютою з метою здійснення платіжних операцій в електронних платіжних системах.

Висновки. Детальний аналіз підходів до визначення сутності понять “гроші”, “електронні гроші” та “безготівковий переказ коштів” дозволив встановити неможливість їх ототожнення. Виходячи з результатів дослідження теоретично обґрунтовано, що поняття “гроші” є більш ширшим порівняно з поняттями “електронні гроші”. З метою узгодження понятійного апарату та покращення практики здійснення розрахунків електронними грошима запропоновано поняття “електронні гроші” розглядати з економічної, технічної та юридичної точок зору. Юридичний підхід дозволяє трактувати поняття “електронні гроші” як вимогу до емітента, про здійснення

погашення електронних грошей, тобто обмін їх на готівкові або безготівкові кошти на вимогу пред'явника. Технічна сторона поняття “електронні гроші” полягає у тому, що інформація про них зберігається на електронному пристрої, вони можуть функціонувати на основі карток та програмній основі. Якщо розглядати “електронні гроші” з економічної точки зору, то вони виконують функції звичайних грошових коштів, а саме функцій міри вартості та засобу обміну.

Однак, для потреб бухгалтерського обліку електронні гроші слід визнавати активами підприємства, які зберігаються на електронному пристрої (або можуть функціонувати на програмній основі чи на основі карток), та випускаються банком під забезпечення їх національною валютою з метою здійснення платіжних операцій в електронних платіжних системах. У зв'язку з чим, аби віднести електронні гроші до активів, необхідним є виконання наступних умов:

- можливість достовірної оцінки електронних грошей, як об'єкта бухгалтерського обліку;
- можливість контролю над електронними грошима з метою отримання економічних вигід від їх використання.



## Список використаних джерел:

1. Ефремкина О.В. Электронные деньги в ЕС: правовой аспект / О.В. Ефремкина // Глобалистика: Энциклопедия. – М. 2003. – С. 325-326
2. Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо функціонування платіжних систем та розвитку безготівкових розрахунків” № 5284-17 від 18.09.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5284-17>
3. Закон України “Про Національний банк України”. Затверджений Верховною Радою України від 20.05.1999 р. № 679-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/679-14>.
4. Закон України “Про платіжні системи та переказ коштів в Україні” Затверджений Верховною Радою України від 05.04.2001 р. № 2346-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2346-14>.
5. Івасів Б. Історія виникнення та перспективи розвитку електронних грошей / Б. Івасів // Світ фінансів. – 2008. – № 2 (15). – С. 157-160
6. Кочергин Д.А. Электронные деньги: анализ с позиций современных денежных теорий / Д.А. Кочергин // Вестн. С.-Петербур. ун-та. Сер. 5, Экономика. – 2000. – Вып. 4.– С. 83-92
7. Лист Національного банку України “Щодо визначення окремих понять” від 07.06.2013 № 25-112/6750 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v6750500-13>
8. Положення про електронні гроші в Україні. Затверджене постановою правління Національного банку України від 04.11.2010 р. № 481 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1336-10>
9. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970-1980) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/ghroshi>
10. Статистика по кількості операцій з купівлі електронних грошей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.statista.com/search/?q=e-money>
11. Тарасова Т.О. Механізм розрахунків електронною готівкою / Т.О. Тарасова // Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського. – 2008. – №3. – С.52-58
12. Тлумачний словник онлайн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://language.br.com.ua/%D0%B3%D1%80%D0%BE%D1%88%D1%96/>.
13. Топ-10 рынков электронной коммерции. 27.04.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://e-commerce.com.ua>
14. Трубін І.О. Особливості визначення поняття „електронні гроші” / І.О. Трубін [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://ndi-fp.asta.edu.ua/files/doc/publications/trubin/Ponatta\\_el\\_grow\\_Trubin.pdf](http://ndi-fp.asta.edu.ua/files/doc/publications/trubin/Ponatta_el_grow_Trubin.pdf)
15. Цивільний кодекс України. Затверджений Верховною Радою України від 16.01.2003 р. № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
16. Шимон С. Електронні гроші: форма грошей чи майнові права вимоги? / С. Шимон // Юридична Україна. – 2015. – № 9. – С. 36-41. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/urykr\\_2015\\_9\\_7](http://nbuv.gov.ua/UJRN/urykr_2015_9_7).
17. Юров А.В. Наличные деньги и электронные средства платежа: оценка перспектив [Електронний ресурс] / А.В. Юров // ДЕНЬГИ И КРЕДИТ. – 2007. – № 7. – Режим доступу: <http://www.cbr.ru/publ/MoneyAndCredit/Yurov.pdf>
18. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/110/WE z dnia 16 września 2009 r. w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności przez instytucje pieniądza elektronicznego oraz nadzoru ostrożnościowego nad ich działalnością, zmieniająca dyrektywę 2005/60/WE i 2006/48/WE oraz uchylająca dyrektywę 200/46/WE // Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej 10.10.2009 r. [Źródło elektroniczne]. – Reżym dostępu: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:267:0007:0017:pl:PDF>.
19. Ely B. Electronic money and monetary policy: separating fact from fiction / B. Ely // The Cato Institute's 14 Annual Monetary Conference on «The Future of Money in the Information Age». – Washington D.C. – 1996. – 23 May.